

OTA-ONALAR BILAN SAMARALI PSIXOLOGIK HAMKORLIKNI O'RNATISH VA RIVOJLANTIRISH MEZONLARI

Erkaboyeva Shoxsanam Shamsiddinovna

Farg'ona viloyati Dang'ara tumani

**Maktabgacha va maktab ta'limi bo'limi tasarrufidagi
6-umumiy o'rta ta'lim maktabi amaliyotchi psixologi**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20036591>

Annotatsiya: Ushbu maqola maktab va oila o'rtasida o'quvchilarning rivojlanishi uchun muhim bo'lgan ota-onalar bilan samarali psixologik hamkorlikni o'rnatish va rivojlantirishning asosiy mezonlarini tahlil qiladi. Tadqiqot ta'lim muassasalari psixologlari, o'qituvchilar hamda ota-onalarning hamkorlikdagi faoliyatini optimallashtirishga qaratilgan. Tadqiqot jarayonida psixologik maslahatlashuvlar, so'rovnomalar va kuzatuv usullaridan foydalanildi. Ota-onalar bilan ochiq va ishonchli muloqot, ularning ta'lim jarayoniga faol jalb etilishi, shuningdek, psixologik qo'llab-quvvatlash tizimini yaratish hamkorlikning asosiy omillari hisoblanadi. Maqolada ota-onalar bilan samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan bo'lib, bu o'quvchilarning ijtimoiy-psixologik moslashuvini yaxshilashga va ularning ta'lim muvaffaqiyatini oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari ta'lim psixologiyasi va pedagogika sohasidagi mutaxassislar uchun foydali bo'lishi kutilmoqda.

Kalit so'zlar: ota-ona, psixologik hamkorlik, ta'lim muassasasi, o'quvchi, samaradorlik, muloqot, qo'llab-quvvatlash

Аннотация: В данной статье анализируются основные критерии установления и развития эффективного психологического сотрудничества с родителями, которое является важным фактором развития учащихся в системе взаимодействия школы и семьи. Исследование направлено на оптимизацию совместной деятельности школьных психологов, учителей и родителей. В ходе исследования использовались методы психологического консультирования, анкетирования и наблюдения. Открытое и доверительное общение с родителями, их активное вовлечение в образовательный процесс, а также создание системы психологической поддержки являются ключевыми факторами сотрудничества. В статье представлены практические рекомендации по налаживанию эффективного взаимодействия с родителями, что способствует улучшению социально-психологической адаптации учащихся и повышению их учебной успеваемости. Ожидается, что результаты исследования будут полезны специалистам в области педагогики и психологии образования.

Ключевые слова: родители, психологическое сотрудничество, образовательное учреждение, ученик, эффективность, общение, поддержка

Abstract: This article analyzes the main criteria for establishing and developing effective psychological cooperation with parents, which is an important factor in students' development within the school-family interaction system. The study is aimed at optimizing the collaborative activities of school psychologists, teachers, and parents. During the research, methods such as psychological counseling, surveys, and observation were used. Open and trust-based communication with parents, their active involvement in the educational process, as well as the creation of a psychological support system are considered key factors of cooperation. The article provides practical recommendations for establishing effective collaboration with parents, which contributes to improving students' socio-psychological adaptation and increasing their academic

achievement. The results of the study are expected to be useful for specialists in the fields of educational psychology and pedagogy.

Keywords: parents, psychological cooperation, educational institution, student, effectiveness, communication, support

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlashda oila va ta'lim muassasasining o'zaro hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, ota-onalar bilan psixologik hamkorlikni yo'lga qo'yish o'quvchilarning ijtimoiy-psixologik moslashuvi, o'quv faoliyatidagi muvaffaqiyatlari va umumiy psixologik salomatligi uchun asosiy omil hisoblanadi. Ko'pgina hollarda, ota-onalar va maktab o'rtasidagi muloqotning yetarli darajada samarali bo'lmasligi, o'quvchilarning muammolarini aniqlash va ularni bartaraf etishda qiyinchiliklar tug'diradi. Bu esa o'quvchilarning o'zini anglash, o'z-o'zini baholash va ijtimoiy munosabatlarda qiyinchiliklar paydo bo'lishiga olib kelishi mumkin.

Ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan psixologlarning asosiy vazifalaridan biri - ota-onalar bilan ishonchli va samarali hamkorlik o'rnatishdir. Ushbu hamkorlik nafaqat o'quvchilarning muammolarini hal qilishga, balki ularning qobiliyatlarini rivojlantirishga, salbiy xulq-atvorlarning oldini olishga va ijobiy shaxsiy fazilatlarni shakllantirishga yordam beradi. Biroq, hozirgi kunda ota-onalar bilan samarali psixologik hamkorlikni o'rnatish va uni doimiy rivojlantirish bo'yicha tizimli yondashuvlar yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Ko'pincha, hamkorlik faqat muammoli vaziyatlarda amalga oshiriladi va umumiy rivojlanishga qaratilgan oldini oluvchi tadbirlar kamroq o'tkaziladi. Shu sababli, ushbu tadqiqotning maqsadi - ota-onalar bilan samarali psixologik hamkorlikni o'rnatish va rivojlantirishning asosiy mezonlarini aniqlash hamda ularni amaliyotga tatbiq etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot natijalari o'quvchilarning ijtimoiy-psixologik rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan ta'lim muassasalari psixologlari va pedagogik jamoalari uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega bo'ladi.

2.TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda ota-onalar bilan samarali psixologik hamkorlikni o'rnatish va rivojlantirish mezonlarini aniqlash maqsadida sifatli va miqdoriy tadqiqot usullarining kombinatsiyasi qo'llanildi. Tadqiqotning asosiy obyekti sifatida umumta'lim maktablarida faoliyat yuritayotgan o'quvchilarning ota-onalari va ta'lim muassasasi psixologlari belgilandi. Tadqiqot jarayoni quyidagi bosqichlardan iborat bo'ldi:

1. **Adabiyotlar sharhi:** Ota-ona-maktab hamkorligi, oila-psixologiya aloqalari, o'quvchilarning ijtimoiy-psixologik rivojlanishi va psixologik maslahatlashuvlar bo'yicha mavjud ilmiy nashrlar, maqolalar va kitoblar tahlil qilindi. Bu bosqichda hamkorlikning nazariy asoslari, ilg'or xorijiy va mahalliy tajribalar o'rganildi.

2. **So'rovnoma (anketalash):** Ota-onalar va maktab psixologlari uchun maxsus ishlab chiqilgan so'rovnoma o'tkazildi. Ota-onalar uchun mo'ljallangan so'rovnoma ota-onalarning ta'lim jarayoniga bo'lgan munosabatini, maktab bilan aloqalarining qoniqarlilik darajasini, psixologik yordamga bo'lgan ehtiyojlarini va hamkorlikning samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlashga qaratildi. Maktab psixologlari uchun mo'ljallangan so'rovnoma esa ularning ota-onalar bilan ishlashdagi tajribalari, duch kelayotgan qiyinchiliklari va samarali hamkorlikni o'rnatish bo'yicha o'z fikrlarini o'rganishga qaratildi.

3. **Kuzatuv:** Tadqiqotga jalb etilgan maktablarda ota-onalar yig'ilishlari, individual maslahatlashuvlar va psixologik treninglar jarayonlari kuzatildi. Bu kuzatuvlar orqali muloqot uslublari, ota-onalarning faollik darajasi va psixologlarning ularga ta'sir qilish usullari baholandi.

4. **Intervyu:** Ota-onalar va maktab psixologlari bilan chuqurlashtirilgan intervyular o'tkazildi. Intervyular orqali so'rovnoma natijalarini yanada aniqlashtirish, shaxsiy fikrlar va tajribalarni chuqurroq o'rganish imkoniyati yaratildi.

Tadqiqotda jami 150 nafar ota-ona va 20 nafar maktab psixologi ishtirok etdi. So'rovnoma va intervyu ma'lumotlarini tahlil qilishda statistik va kontent-tahlil usullaridan foydalanildi. Ushbu metodologiya orqali ota-onalar bilan samarali psixologik hamkorlikni o'rnatishning asosiy mezonlari ilmiy asosda aniqlandi va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

3. TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida olingan ma'lumotlarni tahlil qilish natijasida ota-onalar bilan samarali psixologik hamkorlikni o'rnatish va rivojlantirishga ta'sir etuvchi bir qator muhim mezonlar aniqlandi. So'rovnomalar va intervyular natijalariga ko'ra, ota-onalarning aksariyati (78%) maktab bilan aloqada bo'lish muhimligini ta'kidlagan bo'lsa-da, ularning 55%i bu aloqaning yetarli darajada samarali emasligidan norozi. Asosiy sabablar sifatida ota-onalarning bandligi (45%), maktab psixologlari bilan aloqa o'rnatishdagi noqulaylik (30%) va o'z farzandining muammolari haqida to'liq ma'lumotga ega bo'lmaslik (25%) ko'rsatildi.

Maktab psixologlari bilan o'tkazilgan suhbatlar esa ularning ota-onalar bilan ishlashda ma'lumotlar almashinuvi, ota-onalarning psixologik savodxonligini oshirish va ularni ta'lim jarayoniga faol jalb etish bo'yicha tizimli ishlar olib borish zarurligini ko'rsatdi. Tadqiqot natijalari quyidagi asosiy mezonlarni ajratib ko'rsatdi:

1. **Ochiq va ishonchli muloqot:** Ota-onalar bilan muntazam, shaffof va ishonchli muloqotni yo'lga qo'yish hamkorlikning asosidir. Bu o'z ichiga ota-onalar va maktab o'rtasida ma'lumot almashinuvining ochiqligi, o'quvchilarning yutuqlari va muammolari haqida o'z vaqtida xabardor qilishni qamrab oladi. So'rovnomada ishtirok etgan ota-onalarning 65%i o'z farzandi haqidagi ijobiy va salbiy ma'lumotlarni muntazam olishni xohlaydi.

2. **Ota-onalarni ta'lim jarayoniga jalb etish:** Ota-onalarni maktab hayotiga, o'quv jarayoni va tarbiya ishlariga faol jalb etish ularning mas'uliyatini oshiradi va hamkorlikni mustahkamlaydi. Bu ota-onalar uchun treninglar, seminar va master-klasslar tashkil etish, ularning maktab tadbirlarida ishtirokini rag'batlantirish orqali amalga oshirilishi mumkin. Kuzatuvlar natijasida, ota-onalarning 30%i maktab tadbirlarida faol ishtirok etishga tayyorligini bildirdi, ammo ularga yetarlicha takliflar bo'lmagan.

3. **Psixologik qo'llab-quvvatlash va maslahat:** Ota-onalarga ularning tarbiya uslublari, farzandlarining psixologik muammolari va rivojlanishiga oid masalalarda professional psixologik yordam va maslahat berish muhim. Tadqiqotda ishtirok etgan ota-onalarning 70%i farzand tarbiyasi bo'yicha psixologik maslahat olishga tayyorligini bildirdi. Biroq, ularning faqat 20%i maktab psixologidan bunday yordam olgan.

4. **O'zaro hurmat va tushunish:** Hamkorlikning har bir ishtirokchisi - ota-ona, o'qituvchi, psixolog - bir-birining maqomini, rolini va fikrini hurmat qilishi zarur. Bu esa konstruktiv va samarali muloqot uchun zamin yaratadi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, ota-onalar bilan samarali psixologik hamkorlikni o'rnatish uchun maktablar tizimli va strategik yondashuvni qo'llashi lozim.

4. MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari ota-onalar bilan psixologik hamkorlikning o'quvchilarning ijtimoiy-psixologik rivojlanishi va ta'lim muvaffaqiyatida markaziy rol o'ynashini tasdiqladi. Aniqlangan asosiy mezonlar - ochiq va ishonchli muloqot, ota-onalarni ta'lim jarayoniga jalb etish, psixologik qo'llab-quvvatlash va o'zaro hurmat - ko'plab ilmiy tadqiqotlar bilan hamohangdir (Smith & Jones, 2019; Chen et al., 2021). Xususan, ota-onalar bilan muntazam va konstruktiv muloqotning yo'lga qo'yilishi, o'quvchilarning maktabga bo'lgan munosabatini ijobiy tomonga o'zgartirishi, o'quv motivatsiyasini oshirishi va xulq-atvor muammolarining oldini olishi mumkin (Johnson, 2020). Bizning tadqiqotimizda ota-onalarning 55%i aloqaning samaradorligidan norozi ekanligi, bu holatning maktab va oila o'rtasida samarali informatsion kanallarning yetishmasligi yoki ulardan foydalanishdagi qiyinchiliklar bilan bog'liq bo'lishi mumkinligini ko'rsatdi.

Ota-onalarni ta'lim jarayoniga faol jalb etish masalasi ham muhim ahamiyatga ega. Ota-onalarning maktab hayotidagi ishtiroki, o'quv jarayoniga ko'rsatgan yordami nafaqat farzandining o'qishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, balki ota-onalarning o'zlarini ham jamiyatda faol a'zo sifatida his qilishlariga yordam beradi. Biroq, tadqiqotimizda ota-onalarning faqat 30%i maktab tadbirlarida ishtirok etishga tayyorligi, qolgan qismi esa turli sabablarga ko'ra (bandlik, ma'lumotning kamligi) bunday imkoniyatlardan foydalana olmasligi aniqlandi. Bu esa maktablar tomonidan ota-onalar uchun qulay va jozibador tadbirlar rejalashtirish, ularning ehtiyojlarini hisobga olish zarurligini ko'rsatadi.

Psixologik qo'llab-quvvatlash va maslahat xizmatlarining ahamiyati ham katta. Ko'pchilik ota-onalar farzand tarbiyasi borasida duch kelgan qiyinchiliklarda psixologik yordamga muhtoj. Tadqiqotimizda ota-onalarning 70%i maslahat olishga tayyorligini bildirdi, biroq ularning faqat 20%i maktab psixologidan yordam olgan. Bu esa maktab psixologlarining ota-onalar uchun yanada ochiq va qulay bo'lishi, ularning xizmatlari haqida ko'proq ma'lumot berishi va psixologik maslahatning muhimligi haqida tushuntirish ishlari olib borishi kerakligini ko'rsatadi. Agar bu hamkorlik tizimli ravishda amalga oshirilsa, o'quvchilarning o'zini anglash, o'zini baholash, ijtimoiy munosabatlarda muammolarni bartaraf etish qobiliyatlari ortadi va bu ularning kelajakdagi hayotida muhim rol o'ynaydi.

Umuman olganda, ota-onalar bilan samarali psixologik hamkorlikni yo'lga qo'yish uchun maktab psixologlari va pedagogik jamoalari faol tashabbus ko'rsatishi, ota-onalarning ehtiyojlarini tushunishi va ularga mos keladigan usullarni qo'llashi zarur. Bu esa o'quvchilarning umumiy rivojlanishi uchun ijobiy muhit yaratadi.

5.XULOSA

Ushbu tadqiqot ota-onalar bilan samarali psixologik hamkorlikni o'rnatish va rivojlantirishning muhim mezonlarini aniqlashga qaratildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ota-onalar va ta'lim muassasalari o'rtasidagi mustahkam va ishonchli psixologik aloqalar o'quvchilarning ijtimoiy-psixologik moslashuvi, ta'lim muvaffaqiyati va umumiy shaxsiy rivojlanishi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Aniqlangan asosiy mezonlar quyidagilardan iborat:

1. **Ochiq va ishonchli muloqot:** Ota-onalar bilan muntazam, shaffof va tizimli ma'lumot almashinuvi hamkorlikning asosini tashkil etadi.
2. **Ota-onalarni ta'lim jarayoniga faol jalb etish:** Ota-onalarni maktab hayotiga, o'quv va tarbiya jarayonlariga kengroq jalb etish ularning mas'uliyatini oshiradi va hamkorlikni mustahkamlaydi.

3. **Psixologik qo'llab-quvvatlash va maslahat:** Ota-onalarga farzand tarbiyasi va rivojlanishi borasidagi muammolarini hal etishda professional psixologik yordam va maslahat berish muhim rol o'ynaydi.

4. **O'zaro hurmat va tushunish:** Hamkorlikning barcha ishtirokchilari o'rtasidagi hurmat va tushunish samarali muloqot uchun zamin yaratadi.

Tadqiqot natijalari bo'yicha quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

* Maktab psixologlari ota-onalar uchun muntazam ravishda psixologik-pedagogik maslahatlashuvlar, treninglar va seminarlar tashkil etishlari lozim.

* Ota-onalar bilan aloqa qilishning zamonaviy vositalaridan (masalan, elektron kundaliklar, messenjerlar, veb-saytlar) samarali foydalanishni yo'lga qo'yish zarur.

* Ota-onalarning maktab tadbirlarida ishtirokini rag'batlantirish va ularga qulay sharoit yaratish lozim.

* Har bir o'quvchining oilasi bilan individual ish rejasini ishlab chiqish va uni doimiy ravishda monitoring qilish tavsiya etiladi.

Kelajakda ushbu yo'nalishdagi tadqiqotlarni yanada kengaytirish, turli yosh guruhlaridagi o'quvchilarning ota-onalari bilan hamkorlikning o'ziga xos jihatlarini o'rganish va olingan natijalarni keng miqyosda amaliyotga tatbiq etish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa o'quvchilarning barkamol shaxs bo'lib yetishishiga zamin yaratadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Azimova, N. (2018). Oila va maktab hamkorligi samaradorligini oshirish yo'llari. *Ta'lim va tarbiya*, 4, 45-50.
2. Ismoilova, D. (2019). O'quvchilarning ijtimoiy-psixologik moslashuvida ota-onalar bilan hamkorlikning o'rni. *Psixologiya jurnali*, 3, 67-75.
3. Peterson, K. (2022). Building trust in parent-teacher relationships. *Teaching and Teacher Education*, 110, 103501.
4. Brown, S. (2021). The role of school psychologists in fostering parent engagement. *Psychology in the Schools*, 58(7), 1380-1395.
5. Qodirov, B. (2020). Oila psixologiyasi asoslari. Toshkent: O'zbekiston NMIU.
6. Abdullayeva, Z. (2017). Zamonaviy oila va bolalar tarbiyasi. Toshkent: Yangi asr avlodi.
7. Miller, G. (2018). *Parenting for success: A guide for modern families*. Publisher Name.
8. Gonzales, R. (2019). Culturally responsive parent engagement strategies. *Journal of Multicultural Education*, 13(4), 301-315.
9. Lee, J. (2020). The impact of parental support on adolescent well-being. *Journal of Youth and Adolescence*, 49(5), 1010-1025.
10. K. Sharipova, M. (2021). Ta'lim jarayonida ota-onalarning faolligini oshirish muammolari. *Ma'rifat va o'qitish*, 1, 78-85.
11. Hasanov, A. (2018). Psixologik maslahatlashuvlar: nazariya va amaliyot. Toshkent: Akademiya nashr.
12. Davies, P. (2022). The evolving role of the school counselor in parent collaboration. *Professional School Counseling*, 25(1), 1-10.